

SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJA
NEĮGALIŲJŲ REIKALŲ DEPARTAMENTAS PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO
MINISTERIJOS

ORGANIZUOTŲ SUSITIKIMŲ SU SAVIVALDYBĖMIS APŽVALGA - ASMENINĖS
PAGALBOS TEIKIMAS IR ADMINISTRAVIMAS 2021 METAIS

Siekiant aptarti kaip 2021 metais Lietuvos savivaldybėse buvo teikiama asmeninė pagalba, kokie iššūkiai kilo savivaldybėms organizuojant asmeninės pagalbos teikimą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Neįgaliųjų reikalų departamentu organizavo susitikimus su visomis 60 savivaldybių. Susitikimų metu savivaldybėms buvo pristatyta kiekvienos apskrities asmeninės pagalbos teikimo analizė, savivaldybės pasidalino patirtimi, kylančiais sunkumais, buvo atsakoma į savivaldybių keliamus klausimus. Siekiant tobulinti asmeninės pagalbos teikimo mechanizmą, savivaldybėms buvo pristatyti konkretūs pasiūlymai dėl Asmeninės pagalbos poreikio nustatymo ir asmeninės pagalbos teikimo tvarkos aprašo, Neįgaliojo mokėjimo už asmeninę pagalbą dydžio nustatymo tvarkos aprašo ir Valstybės biudžeto lėšų asmeninei pagalbai teikti paskirstymo, pervedimo, naudojimo, atsiskaitymo ir kontrolės tvarkos aprašo, patvirtintų Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2021 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. A1-478 „Dėl Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 25-1 straipsnio įgyvendinimo“ (toliau – Tvarkos aprašai) pakeitimų, taip pat savivaldybės pateikė savo pasiūlymus dėl Tvarkų tobulinimo.

BENDRI REZULTATAI/ STATISTIKA APIE ASMENINĖS PAGALBOS TEIKIMĄ
SAVIVALDYBĖSE 2021 METAIS

2021 metais asmeninę pagalbą teikė 49 savivaldybės, 11 savivaldybių (Birštono sav., Kretingos r. sav., Neringos sav., Marijampolės sav., Panevėžio r. sav., Pakruojo r. sav., Jurbarko r. sav., Rietavo sav., Širvintų r. sav., Švenčionių r. sav., Vilniaus r. sav.) pagalbą pradėjo teikti 2022 metais.

Savivaldybėse pagalbą teikė 48 pasirinkti savivaldybės įsteigti paslaugų teikėjai ir 26 atrinkti asmeninės pagalbos teikėjai. 43 savivaldybėse buvo paskirta/ atrinkta po vieną asmeninės pagalbos teikėją, 4 savivaldybėse buvo 2 teikėjai, 3 savivaldybėse – 3 teikėjai, o 1 savivaldybėje – 4 asmeninės pagalbos teikėjai.

2021 metais pagalbą gavo 568 asmenys. Pagalbos gavėjai buvo įvairaus amžiaus (nuo 0 iki 65 metų ir vyresni), taip pat įvairių negalią ar sutrikimus turintys (fizinę, klausos, regos, intelekto, psichikos, raidos, kompleksinę):

Buvo pasiruošusios teikti	Visos 60 savivaldybių
Pagalbą teikė	49 savivaldybės
Pagalbos neteikė	11 savivaldybių asmeninę pagalbą pradėjo teikti 2022 metais: Birštono sav., Kretingos r. sav., Neringos sav., Marijampolės sav., Panevėžio r. sav., Pakruojo r. sav., Jurbarko r. sav., Rietavo sav., Širvintų r. sav., Švenčionių r. sav., Vilniaus r. sav. PASTABA. Šios savivaldybės asmeninę pagalbą pradėjo teikti 2022 m.
Panaudotos lėšos	553,3 tūkst. eurų

Asmeninę pagalbą gavusių asmenų skaičius/ valandos	568 asmn. 62 224 val.
Asmeninės pagalbos gavėjų pasiskirstymas pagal amžių	Vaikai ir jaunimas iki 29 metų – 79 asmn. (0-9 m.-8, 10-17 m.-17, 18-29 m.-54) Darbingas amžius – 267 asmn. (30-39 m.-75, 40-49 m.-80, 50-59 m.-112) Pensinis amžius – 222 asmn. (60-64 m.-58, 65 ir vyresni-164)
Asmeninės pagalbos gavėjų pasiskirstymas pagal negalią	Fizinė - 282 Klausa - 3 Rega – 38 Intelektas – 41 Psichikos – 82 Raidos – 10 Kompleksinė - 112
Asmeninės pagalbos gavėjų mokėjimo už asmeninę pagalbą duomenys	Nemokamai – 108 Iki 5 proc. – 112 Iki 10 proc. – 127 Iki 15 proc. – 97 Iki 20 proc. - 124
Asmeniniai asistentai	297, iš jų – 46 pasitelkti asmens
Asmeninės pagalbos teikėjai	74 teikėjai: 48 – savivaldybių paskirtos įstaigos 26 – atrinkti asmeninės pagalbos teikėjai
Valandinis įkainis	Min. – 4,56 (Pasvalys) Max. – 12,20 (Telsiai) Vidurkis 8,1 Eur.
2022 m.	
Planuojama suteikti	1534 asmenims
Skirta	9 mln.

PRIEŽASTYS DĖL KURIŲ SAVIVALDYBĖS NETEIKĖ ASMENINĖS PAGALBOS 2021 METAIS

- Mažesniuose miesteliuose, regionuose sunku surasti pagalbos gavėjus: asmenys baiminasi įsileisti svetimus, nepažystamus asistentus į savo gyvenimą; bijo jog jų nesupras, nemokės jais pasirūpinti ar atliepti jų poreikių; nenori mokėti už asmeninę pagalbą; asmeninio asistento paslaugas gauna nemokamai per bandomąjį asmeninio asistento paslaugų organizavimo ir teikimo negalią turintiems asmenims projektą (toliau – bandomasis projektas) (Asmeninio asistento paslaugų organizavimo ir teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. lapkričio 23 d. įsakymu Nr. A1-657 „Dėl Asmeninio asistento paslaugų organizavimo ir teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“).

2021 metų bandomojo projekto duomenys	
Asmeninės pagalbos gavėjai	810
Asmeniniai asistentai	309, iš jų – 80 asmenų pasitelktų
Baigė įgyvendinti bandomąjį projektą 2021 m.	33 savivald.
Baigs įgyvendinti projektą bandomąjį iki 2022 m. 04 mėn.	7 sav.

- 2022 metams savivaldybės dar turi lėšų, bandomajam projektui teikti, tad asmenys dažnai renkasi šią nemokamą paslaugą.
- Per maža informacinė sklaida savivaldybėje.
- Asmenų norinčių gauti asmeninę pagalbą lūkesčių neatitiktis suformuluotam asmeninės pagalbos tikslui (Pvz.: asmeninis asistentas laikomas „aukle vaikams“, „namų tvarkytoju“; už pagalbą reikia mokėti).

INFORMACIJA APIE ASMENINĖS PAGALBOS TEIKĖJUS IR SAVIVALDYBIŲ IŠSAKYTA PROBLEMATIKA

- Asmeninę pagalbą teikė 76 asmeninės pagalbos teikėjai, iš jų – 48 savivaldybių paskirtos įstaigos. Savivaldybės, ypač mažesnės, jaučia *stiprų* NVO trūkumą. Savivaldybės įvardino, kad mažuose regionuose trūksta NVO, kurios būtų pasirengusios teikti asmeninę pagalbą ir galėtų perimti asmeninės pagalbos teikimą iš savivaldybės paskirtų įstaigų (buvo kalbama su NVO, bet jos pačios atsisakė, kitos neparodė susidomėjimo, kitos bijo atsakomybės ir įvardina savo NVO gebėjimų teikti asmeninę pagalbą neturėjimą). Savivaldybės išsakė lūkestį, kad tikėtina, kad per kelerius metus kai asmeninė pagalba *išpopuliarės*, atsiras ir NVO pasirengusių ją teikti.
- Savivaldybės jaučiasi *patikimiau* asmenę pagalbą pavesdamos teikti savo įstaigoms: savivaldybės įsteigti paslaugų teikėjai greičiau organizuoja pagalbos teikimą, laiku ir tinkamai tvarko dokumentaciją, tokių įstaigų priežiūra yra paprastesnė.
- Dažnai renkama įstaiga kuri bandomojo projekto metu teikė asmeninę pagalbą.
- Asmeninę pagalbą teikė 26 atrinkti asmeninės pagalbos teikėjai. Jie buvo atrinkami konkurso būdu arba viešojo pirkimo būdu, o sutartys su jais dažniausiai pasirašomos metams, su galimybe pratęsti vieneriems metams ar dvejiems. Savivaldybių paskelbtuose pirkimuose ar konkursuose dalyvavo po viena ar kelis asmeninės pagalbos teikėjus (dažnu atveju paskelbti konkursai neįvykdavo, nes neatsirado norinčių teikti).
- Esant poreikiui visos savivaldybės pasirengusios didinti teikėjų ir asmeninių asistentų skaičių jei to prireiks.
- Savivaldybės pastebi, kad NVO trūksta organizacinių, vadybinių, buhalterinių gebėjimų (pvz.: įdarbinti asmenis, pasiskaičiuoti įkainį, darbo užmokestį, atostoginius) asmeninei pagalbai teikti.

INFORMACIJA APIE ASMENINIUS ASISTENTUS

Asmeniniai asistentai yra įdarbinami pas asmeninės pagalbos teikėjus arba asmeninės pagalbos teikėjas su asmeniniu asistentu sudaro paslaugų teikimo sutartį. Viso 2021 metais asmeninę pagalbą teikė 297 asmeniniai asistentai, iš jų – 46 asmenų pasitelktų asmeniniai asistentai.

- Savivaldybės išreiškia nuogąstavimus dėl galimų piktnaudžiavimo atvejų, kai asmuo pasitelkia savo asmeninį asistentą. Dalinai tai siejama su galimybe sutuoktiniams, sugyventiniams ar asmens su negalia globėjui ar rūpintojui tapti asistentais, nors tvarkos aprašas nurodo, kad giminystės ryšiais susiję asmenys negali būti asmeniniai asistentai, nes pagrindinis asmeninės pagalbos tikslas – yra ne tik užtikrinti asmens su negalia savarankiškumą ir veikti visose gyvenimo srityse, bet tuo pačiu yra

siekama užtikrinti asmens su negalia artimos aplinkos asmenims, kurie iki asmeninės pagalbos reglamentavimo rūpinosi asmeniu su negalia, tinkamai įgyvendinti savo teises į socialinę gerovę.

- Kadangi asmeninė pagalba buvo pradėta teikti tik nuo 2021 m. liepos 1 d. asmeniniai asistentai 2021 m. nedalyvavo kvalifikacijos kėlimo kursuose, tačiau daugelis savivaldybių akcentavo, kad 2022 metais numatyta, kad asistentai dalyvaus kvalifikacijos kėlimo seminaruose pagal poreikį. Savivaldybėms nutarus organizuoti mokymus tam tikra tema, siūloma kreiptis ir į kitas savo regiono savivaldybes ir mokymus organizuoti bendrai.
- Pasitelktus asmeninius asistentus sudėtingiau kontroliuoti, tad pasigendama aiškesnių kriterijų tokių asistentų kontrolės mechanizmui. Savivaldybės taip pat išsakė, kad skundų dėl asmeninio asistento teikiamos pagalbos ar teikiamos pagalbos kokybės pasitaiko retai, bet dažniau pasitaiko nusiskundimo atvejų, kai asmuo, gaunantis asmeninę pagalbą, nori, kad asmeninis asistentas vykdytų funkcijas, kurios neįeina į asmeninės pagalbos teikimo tikslą (pvz., atlikti auklės funkciją, vykdyti mokytojo padėjėjo funkcijas, teikti pagalbą, kai asmuo yra dienos užimtumo centre ir pan.).

VIEŠINIMAS

Kol kas viešinimas savivaldybėse yra vangus, nepaisant to, kad išsiskiria kelios savivaldybės, kurios pagalbą viešina ne tik formaliai, tačiau leidžia radijo, TV laidas, rašo straipsnius, tiesiogiai informuoja asmenis apie asmeninės pagalbos galimybes jiems kreipiantis dėl tikslinių kompensacijų ar kitų socialinių paslaugų.

2022 metais Neįgaliųjų reikalų departamentas planuoja įgyvendinti visuomenės švietimo ir informavimo apie neįgaliųjų socialinės integracijos bei savarankiško gyvenimo procesą kampaniją. Kampanijos tikslas – skleisti informaciją ir supažindinti visuomenę (tiek negalią turinčius, tiek negalios neturinčius) su asmeninės pagalbos teikimo procesu bei pagalbos kuriamomis galimybėmis žmogui su negalia. Kampanija sieks: keisti neigiamas ir nusistovėjusias nuostatas apie valstybės teikiamą pagalbą; mažinti diskriminaciją žmonių su negalia atžvilgiu, didinant visuomenės supratimą apie žmonių su negalia įtraukties į visuomenės gyvenimą, atvirą darbo rinką svarbą; keis visuomenės nuostatas dėl skirtingas negalias (klausos, regos, fizinę, intelekto, psichinę ir nematomą negalią) turinčių žmonių galimybių ne tik gyventi savarankiškai, dirbti atviroje darbo rinkoje, bet ir prisiimti atsakomybę dėl savo gyvenimo kokybės gerinimo.

Tikimasi, kad savivaldybės labai aktyviai prisidės prie kampanijos įgyvendinimo, siekiant viešinti asmeninės pagalbos teikimą.

SAVIVALDYBIŲ PASIŪLYMAI/ PASTABOS/ PROBLEMAS DĖL TVARKOS APRAŠŲ NUOSTATŲ TAIKYMO

- Kai vienam asmeniui asmeninę pagalbą teikia du asmeniai asistentai skirtingu laiku, apmokėjimo modelis asistentams, jų darbo grafikas yra aiškus, tačiau problemos kyla tada, kai du ar daugiau asistentų pagalbą teikia tuo pačiu metu. Siūloma Tvarkos aprašuose aiškiai numatyti apmokėjimo mechanizmą kai asmeniui pagalbą teikia du asmeniniai asistentai tuo pačiu metu. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija išipareigojo šias nuostatas labiau detalizuoti.
- Kyla keblumų valdant apmokėjimą asmeniui asistentui (problema kyla priklausomai nuo asmeninio asistento įdarbinimo būdo) ir asmeniui. Pridedama keletą pavyzdžių:

- Asmeniui ne dėl asistento kaltės yra nesuteikiamos visos jam sprendime nurodytos valandos. Jei nesuteiktų valandų skaičius yra nedidelis, tarkim iki 5 val. bendru sutarimu galima nutarti, kad asistentui mokamas atlygis (ar pagal etatą, ar pagal valandinį įkainį) nekinta kaip ir asmens mokama suma. Tačiau asistentas kitą mėnesį suteikia 5 valandomis daugiau pagalbos. Tačiau jei nesuteiktų valandų skaičius yra didelis, darosi sunku užtikrinti asistento darbo užmokestį. Tokiu atveju savivaldybė asistentui gali skirti papildomo darbo, kad surinktų etatui priskirtą valandų skaičių (arba numatytą atlygį pagal valandinį įkainį) arba turi bandyti taikyti suminę laiko apskaitą arba dengti savivaldybės biudžeto lėšomis (žymint prastovas) arba atlikti asmens perversinimą.
- Savivaldybėms taip pat kyla neaiškumų, kokia yra mokėjimo schema kai pagalba teikiama ne nuo mėnesio pradžios.
- Savivaldybės taip pat siūlo supaprastinti asmeninės pagalbos teikimo sustabdymo, atnaujinimo procesą, kad jį būtų galima atlikti greitai ir be papildomos biurokratinės naštos. Taip pat numatyti daugiau teisių savivaldybėms atlikti perversinimo procedūrą, kai nustatytas asmeninės pagalbos valandų poreikis neatitinka teikiamos pagalbos valandų skaičiaus, t. y. asmeninė pagalba teikiama trumpiau dėl ne nuo asmeninės pagalbos teikėjo ar asmeninio asistento priklausančių aplinkybių, o asmuo, gaunantis asmeninę pagalbą, nesutinka, kad būtų atliktas perversinimas. Siūlymas: savivaldybei suteikti teisę, kad įvertinus 3 mėnesių asmeninės pagalbos teikimo vidurkį ir jam skiriantis daugiau nei 20 procentų nuo nustatyto poreikio sprendime (taikoma, kai suteikiama mažiau valandų, nei nustatytas poreikis), savivaldybė savarankiškai priima sprendimą mažinti suteikiamų valandų skaičių.
- Savivaldybės išreiškia nuogąstavimus dėl gavėjų reikalaujamo nepagrįstai didelio pagalbos valandų skaičiaus ar asmeninės pagalbos teikiamų paslaugų dubliavimo su kitomis paslaugų formomis (pvz., socialinėmis paslaugomis), todėl prašo tikslinti vertinimo klausimyną. Vienas iš siūlymų – poreikio vertinime remtis asmens savarankiškumu.
- Savivaldybėms kyla klausimų dėl asmeninės pagalbos teikimui savivaldybėse administruoti skirtų lėšų naudojimo. Rekomenduojama Tvarkos aprašuose patikslinti kam gali būti naudojamos prieš tai minėtos lėšos.
- Siūlytina Tvarkos aprašuose patikslinti asmeninės pagalbos teikimą vaikams ir aiškiai tai atskirti nuo priežiūros paslaugų.
- Savivaldybės, teikdamos asmeninę pagalbą, susiduria su asmenų, gaunančių asmeninę pagalbą, lūkesčiu ir pageidavimu, kad asmeninis asistentas teiktų ir pavėžėjimo paslaugą.
- Savivaldybės siūlo ilginti asmeninės pagalbos poreikio vertinimo terminą, arba perversinimą numatyti tik pasikeitus asmens finansinėms galimybėms mokėti už pagalbą, pasikeitus gyvenimo aplinkybėms. Asmeninės pagalbos teikimo stabdymą kaip funkciją pavesti pagalbos teikėjui (siūloma remtis pagalbos į namus paslauga).
- Savivaldybės siūlo numatyti galimybę visus duomenis dėl asmeninės pagalbos teikimo (vertinimas, ataskaitos, renkami dokumentai ir kt.) vesti į Socialinės paramos šeimai informacinę sistemą.
- Savivaldybės siūlo asmeninę pagalbą akredituoti kaip socialinės priežiūros paslaugą (remtis pagalbos į namus, socialinės priežiūros paslaugomis). Siūloma akredituoti pačią paslaugą.

SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS PASIŪLYMAI DĖL TVARKOS APRAŠŲ TOBULINIMO

Žemiau pateikti pasiūlymai buvo išdiskutuoti su savivaldybėmis. Susitikimo metu savivaldybės pritarė šiems siūlymams.

- 1) Dėl nekontaktinių valandų. Kadangi savivaldybės taiko įvairią praktiką dėl nekontaktinių valandų, siūlytina nusimatyti konkretų nekontaktinių valandų suteikimo mechanizmą ir jį aprašyti Tvarkos aprašuose. Konkretus nekontaktinių valandų skaičius dar nėra išdiskutuotas, tačiau minėtos valandos galėtų būti skiriamos remiantis į aptarnaujamų asmenų skaičių, pvz.: 1-4 aptarnaujami asmenys lygu 2 nekontaktinės valandos (arba procentine išraiška) ir t.t.; numatyti procentinę dalį nuo asmeninio asistento teikiamų valandų skaičiaus; numatyti visiems asistentams tikslų galimų išnaudoti nekontaktinių valandų skaičių ketvirčiui, pusmečiui.
- 2) Dėl lankstesnio teikiamų asmeninės pagalbos valandų skaičiaus sprendime nustatymo. Atsižvelgiant į tai, kad teikiant asmeninę pagalbą, asmeninės pagalbos teikėjai individualiai ir lanksčiai reaguoja į besikeičiančią asmenų su negalia dalyvumo situaciją, siūloma Tvarkos aprašuose reglamentuoti, kad sprendime nurodytas konkretus valandų skaičius gali keistis 10 procentų intervale (pvz., vieną mėnesį didėti, kitą mėnesį mažėti). Tuo tarpu, jei asmeninės pagalbos teikėjai teikdami asmeninę pagalbą 3 mėnesius iš eilės mato, kad nustatytas valandų skaičius kinta daugiau nei 20 proc. apie tai informuotų savivaldybę, kuri kartu su asmeniu, aptartų esamą situaciją dėl asmeninės pagalbos poreikio pervertinimo. Jei asmuo nesutikta, kad būtų atliktas pervertinimas (taikoma, kai nustatytas valandų skaičius yra didesnis, nei realus, kuris buvo suteiktas per 3 mėnesius), savivaldybė turės teisę savarankiškai priima sprendimą mažinti suteikiamų valandų skaičių. Papildomai bus atsižvelgta ir į savivaldybių pateiktus siūlymus dėl asmeninės pagalbos teikimo sustabdymo, atnaujino mechanizmo supaprastinimo.
- 3) Dėl valstybės biudžeto lėšų naudojimo. Siūloma aiškiai apibrėžti, kokios kintamosios dalys sudaro asmeninės pagalbos teikimo įkainį, nustatant, kad ne mažiau nei 75 proc. nustatyto valandinio įkainio skiriama asmeninio asistento darbo užmokesčiui, o likusi dalis – ne daugiau kaip 25 proc. naudojama asmeninę pagalbą organizuojančių darbuotojų darbo užmokesčiui, asmeninio asistento kvalifikacijos kėlimui, transporto paslaugų asmeniniams asistentams pirkimui ir pan. Konkrečią asmeninės pagalbos teikimo valandinio įkainio proporciją nusimatyti pačios savivaldybės. Pažymėtina, kad šios nuostatos būtų taikomos naujiems asmeninės pagalbos teikėjams, kuriuos atsirinktų savivaldybės, arba savivaldybėms pratęsiant sutartis su esamais asmeninės pagalbos teikėjais, o paskirtoms savivaldybių įstaigoms teikti asmeninę pagalbą – nuo 2023 m. sausio 1 d.
- 4) Dėl konkrečių asmens atleidimo nuo mokėjimo už asmeninę pagalbą kriterijų apibrėžimo. Siūlytina Tvarkos aprašuose aiškiai apibrėžti kriterijus, kuomet savivaldybės turėtų teisę asmenį atleisti nuo mokėjimo už asmeninę pagalbą tam tikram laikotarpiui, taip pat paliekant teisę kitais atvejais (neaprašytais) šią teisę palikti savivaldybėms. Savivaldybės atkreipė dėmesį, kad jei bus palikta išskirtinė sąlyga ir savivaldybėms papildomai nusimatyti atleidimo nuo mokėjimo kriterijus, būtina reglamentuoti, kad tokiu atveju, konkretų sprendimą priima savivaldybės sudaryta komisija.